

Sota l'estora del Segle d'Or castellà

Empremtes catalanes
als segles XVI i XVII

Afegits a la primera edició

Lluís Batlle i Rossell

Quixot.cat

2017

Afegits a la primera edició

Aquest és el llistat d'afegits a la primera edició del juny de 2017.

1. Revisió de la hipòtesi sobre l'original que hauria donat la mala traducció «avellanado»: *pansit*.
2. Confirmació de la hipòtesi sobre «erre que erre», adjuntant un exemple de Francesc Eiximenis de «ferre ab ferre».
3. Confirmació de la hipòtesi «anar amb peus de colom» per original de «andar con pies de plomo» a través d'exemples en alemany del segle XVIII i XIX: «mit TaubenFüßen».
4. Correcció de la nota 62 al peu de pàgina.

Avellanado

En la primera edició d'aquest treball sospitàvem que la traducció podia venir d'un original que procedís de l'arrel «vell»: «avellit», «avellat» o fins i tot «a vell anat» / «anat a vell», més xaruc que no pas es podia esperar. De tota manera, la font de la traducció ens la dóna el *Diccionari catalá-castellá-llatí-frances-italiá* de 1839:

PANSIRSE. v. r. Assecarse y arrugarse las frutas, y á imitación de ellas otras cosas.
Pasarse. Marcescere. Se passer. Secarsi.

*PANSIRSE. met. Arrugarse la cara. Arrugarse, avellanarse. Exarescere. Se ratatiner. Raggrinarsi.*¹

Per tant, l'original que ha donat «avellanado» hauria dit «pansit», i la definició del diccionari de la RAE s'hauria servit d'una definició catalana que feia referència a panses i no pas a avellanes. La impossibilitat de traduir «pansit» aplicat a una persona és la que hauria desencadenat que el traductor fes una invenció com aquesta. Val a dir que l'edició de 1925 del diccionari de la RAE passa a incloure finalment «pansido», marcant-hi que es diu només a Múrcia, territori històricament catalanoparlant i amb una llengua encara ben farcida de paraules catalanes.

---

1 Societat de catalans, *Diccionari catalá-castellá-llatí-frances-italiá*, Barcelona, 1839, tom segon, p. 375. <https://books.google.es/books?id=0Vw10YuU-2UC&pg=PA375>

Erre que erre

Després de la primera edició d'aquest treball hem pogut afegir que la proposta de «ferre ab ferre» apareix pel cap baix en un testimoni escrit. L'existència de l'expressió que deduíem d'aplicar la nostra hipòtesi de traducció del castellà es confirma. Arnau Massanas ens ha fet saber que ja la va fer servir Francesc Eiximenis a *Lo llibre de les dones* (finals de segle XIV), tal com modernament diríem «el ferro amb ferro s'igual»:

E si dius que d'aquell mal ta part n'auràs, diu aquest: ver és, mas bé l'hauràs esmerçat, pus que la ages bé ccastigada. E si no.s castigua, ne tu no cesses, ans te fe orat contra ella fins que ella aga perduda la oradura, car ferre ab ferre s'égua, e verí guareix verí, e mal se guareix ab mal.²

---

2 Transcripció del Ms. 1984 de la Biblioteca Nacional de Madrid, de NACCARATO, Frank, *Lo llibre de les dones*, Barcelona, Curial, 1981, p. 135.
http://www.antiblavers.org/galeria/albums/userpics/10223/LLIBRE_DE_LES_DONES.pdf

Andar con pies de plomo

Per a la preparació de la segona edició d'aquest treball hem trobat la confirmació literal de la hipòtesi sobre «anar amb peus de colom» pel cap baix en una llengua: l'alemanya. Veiem l'ús de «mit TaubenFüßen» al segle XVIII, que es transformarà en «auf Taubenfüßen» a finals del segle XX, exactament amb el significat que hem apuntat d'avançar discretament³. La fa servir Nietzsche, per exemple:

Die stillsten Worte sind es, welche den Sturm bringen. Gedanken, die mit Taubenfüßen kommen, lenken die Welt.⁴

[Traducció] Les paraules més silencioses són les que porten tempesta. Els pensaments que van amb peus de colom dirigeixen el món.

També la trobem feta servir abans, al 1766, per Johann Joachim Winckelmann:

[...] und wenn ich mir die Iris, [...] welche die Goettin der Gebruth zur Niederkunft der Latona geholet hatte, nebst dieser, ingleichen die Juno und Pallas, um heimlich den griechen betzustehen, wie mit TaubenFüßen gehend mir vorstelle [...]⁵

[Traducció] [...] i si imagino Iris, [...] qui la deessa del naixement va portar a Leto, junt amb Juno i Pal·lant, a ajudar els grecs secretament, caminant com amb peus de colom [...]

No sabem si aquesta frase s'ha fet servir mai en català però, havent-la trobat si més no en llengua alemanya, reafirmem que el caminar del colom n'és el sentit més autèntic. Potser amb més recerca podrem trobar-ne rastres més antics i en altres llengües.

Com hem vist, el *Cuento de cuentos* és contestat admetent que inclou expressions d'altres llengües mal adaptades al castellà. Tant si hi ha arribat a través del català com si no, és lògic que hi trobem denunciada, doncs, «andar con pie de plomo».

3 Segons el diccionari alemany-anglès de dist.cc: *auf Taubenfüßen gekommen* - crept up (idiom). <https://www.dict.cc/deutsch-englisch/auf+Taubenfüßen+gekommen.html>

4 NIETZSCHE, Friedrich, *Also sprach Zarathustra*, Chemnitz, 1883, 2n llibre, p. 99. http://www.deutschestextarchiv.de/book/view/nietzsche_zarathustra02_1883/?hl=die&p=109

5 WINCKELMANN, Johann Joachim, *Versuch einer Allegorie, besonders für die Kunst*, Dresden, 1766, p. 8. http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10522661_00024.html

Nota 62 a peu de pàgina

Repetim el paràgraf afectat i la nota al peu al peu (amb la numeració que pertoca a aquest document d'afegits):

Anglaterra és el primer país després de la Monarquia Hispànica que es fa un bon ressò d'aquesta obra. Per exemple, trobem una cita en una carta anglesa de 1606: «In place of it I send you Don Quixot's challenge, which is translated into all languages and sent into the wide world».⁶ En aquest cas, l'ortografia del nom Quixot fa pensar en una forma catalana, i aquest «challenge» de traduir-lo a tots els idiomes en una data tan avançada és, avui en dia, desconegut.

---

6 RANDALL, Dale B. J.; BOSWELL, Jackson C., *Cervantes in Seventeenth-Century England*, Oxford, 2009, Oxford University Press, p. 5. Traducció: «Us envio el desafiament de Don Quixot, que s'està traduint a tots els idiomes i enviant a tot el món».